

— визначення спільних майбутніх потреб у сфері освіти та підготовки кадрів та організації навчальних і просвітницьких програм та ініціатив [3, с. 31].

Отже, платформна модель стимулювання регіонального інноваційного розвитку в ЄС є принципово новим стратегічно виваженим підходом до вирішення проблем регіонального та локального розвитку сфери науково-технологічних розробок та інновацій, який покликаний подолати провали у функціонуванні регіональних інноваційних систем і недоліки попередніх підходів, які довели свою неефективність на практиці. У даний час платформна політика проходить період випробування на практиці, проте за своєю логікою та доступними проміжними результатами є доволі переконливим ф перспективними напрямком формування інноваційних конкурентних переваг регіонів ЄС.

Література

1. Asheim B. Constructing Regional Advantage: Platform Policies Based on Related Variety and Differentiated Knowledge Bases / B. Asheim, R. Boschma, P. Cooke // *Regional Studies*. — 2011. — Vol. № 45(7). — С. 893–904.
2. Asheim B. Knowledge bases, talents, and contexts. On the usefulness of the creative class approach in Sweden / B. Asheim, H. Hansen // *Economic Geography*. — 2009. — № 85(4). — С. 425–442.
3. Evaluation of the European Technology Platforms (ETPs). — Brussels: IDEA Consult, 2008. — 147 с.
4. Fothergill S. A new regional policy for Britain / S. Fothergill // *Regional Studies*. — 2005. — № 39 (5). — С. 659–667.
5. Gertler M. Buzz without being there? Communities of practice in context // *Community, Economic Creativity and Organization*. — Oxford: Oxford University Press, 2008. — С. 203–226.
6. Laestadius S. Technology level, knowledge formation and industrial competence in paper manufacturing // *Microfoundations of Economic Growth*, University of Michigan Press. — Ann Arbor, MI, 1998. — С. 212–226.
7. Pike A. Local and Regional Development / A. Pike, A. Rodriguez-Pose, J. Tomaney. — New-York, Abingdon: Routledge, 2006. — 310 с.
8. Regional Innovation Scoreboard 2014 [Електронний ресурс] // Directorate-General for Enterprise and Industry. — 2014. — Режим доступу до ресурсу: http://ec.europa.eu/news/pdf/2014_regional_union_scoreboard_en.pdf.
9. Scott A. Capitalism and urbanization in a new key? The cognitive—cultural dimension / A. Scott // *Social Forces*. — 2007. — № 85(4). — С. 1465–1482.
10. Scott A.J. Regions, globalization, development / A. Scott, M. Storper // *Regional Studies*. — 2003. — № 37 (6–7). — С. 579–593.

УДК 338-2964.369-1400

Валерія ФОМКИНА*

АНТИКРИЗОВІ СОЦІАЛЬНІ РЕФОРМИ ХОРВАТІЇ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

АНТИКРИЗИСНЫЕ СОЦИАЛЬНЫЕ РЕФОРМЫ ХОРВАТИИ В УСЛОВИЯХ ЕВРОИНТЕГРАЦИОННОГО ПРОЦЕССА

ANTICRISIS SOCIAL REFORMS IN CROATIA IN THE FRAMEWORK OF EUROPEAN INTEGRATION PROCESS

Анотація. Охарактеризовано умови макросоціального розвитку Хорватії на етапах до та після вступу до ЄС. Розглянуто соціально-економічні результати євроінтеграційного процесу Хорватії, визначено позитивні та негативні зміни. Проаналізовано ряд заходів, здійснених в Хорватії для реформування системи соціального захисту.

Аннотация. Охарактеризованы условия макросоциального развития Хорватии на этапах до и после вступления в ЕС. Рассмотрены социально-экономические результаты евроинтеграционного процесса Хорватии, определены положительные и отрицательные изменения. Проанализирован ряд мероприятий, осуществленных в Хорватии для реформирования системы социальной защиты.

Annotation. There were characterized macroeconomic conditions of a social development of Croatia in the stages before and after accession to the EU. It was explored social and economic results of European integration process of Croatia, identified the positive and negative changes. It was analyzed a number of activities undertaken in Croatia for the reformation of social protection system.

* **ФОМКИНА Валерія Ігорівна/ Валерия ФОМКИНА/ Valeria FOMKINA** — студентка ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», e-mail: valeri_fomkina@mail.ru

Соціальні результати процесу розширення Європейського Союзу викликають чимало дискусій як у наукових колах, так і серед політичних діячів та аналітиків. В центрі уваги перебувають численні проблеми адаптації нових країн-учасниць до нових умов функціонування, а також потенційні наслідки для країн-лідерів співтовариства. Поряд з цим, важливий вплив на подальший соціальний розвиток ЄС спричиняють також циклічні коливання глобального середовища та кризові внутрішньокраїнові прояви. Проблеми економічні накладають негативний відбиток на існуючі в країнах системи соціального захисту. ЄС та окремі уряди змушені впроваджувати реформи соціальної сфери задля подолання зростаючого навантаження на державний бюджет і досягнення певної стабілізації економічного розвитку. Дослідження специфіки соціально-економічного розвитку нових країн-учасниць ЄС і впроваджуваних ними соціальних реформ дозволить визначити перспективні напрями поглиблення інтеграційного процесу та долання кризових явищ.

З точки зору аналізу можливих соціальних наслідків євроінтеграційних заходів в умовах затяжної економічної кризи наразі особливо актуальним для України є вивчення реформаторського досвіду Республіки Хорватія, яка з 1 липня 2013 року стала новим членом ЄС. Євроінтеграційний процес цієї країни тривав понад 10 років, протягом яких вона перебувала у стані затяжної фінансової кризи. Подібна ситуація спостерігається і в Україні, яка знаходиться в непризнаному стані рецесії і прагне стати наступним членом європейського угруповання. Поряд з цим, між Україною та Хорватією існує ще й інша спільна риса — зовнішня агресія сусідньої країни. Хорватія також потерпала від утисків сербів, так само, як сьогодні Україна від росіян. У подальшому це зумовило підвищення рівня бідності в країні та тягар соціальних виплат з державного бюджету, між тим, країна спромоглась подолати євроінтеграційний бар'єр.

Для того, аби приєднатись до ЄС, уряд Хорватії здійснив численні соціально-економічні перетворення, зокрема й реформу системи соціального захисту. На кшталт України, Хорватія мала постійно зростаючий рівень фінансування системи захисту, проблему низької адресності соціальних допомог, що загострювалась з кожним роком, а також невідповідним потребам та очікуванням бенефіціантів розмір соціальних допомог.

Хорватія стала дійсним членом ЄС у період затяжної внутрішньої фінансової кризи, що зародилась у 2009 році та призвела до зростання рівня безробіття до 20 %. Та навіть це не зупинило країну на євроінтеграційному шляху, тож 22 січня 2012 року на території Хорватії був проведений референдум, на якому третина населення проголосувала позитивно щодо приєднання до ЄС. Ця подія здійснила суттєвий вплив на трансформацію соціально-економічних процесів, що відбуваються в середині цієї країни, зокрема в системі соціального захисту громадян.

Проведений аналіз динаміки макроекономічних показників Хорватії показує, що у період після її приєднання до ЄС внутрішня економічна криза продовжувала тривати (табл. 1). Так, якщо протягом 2006—2008 років приріст ВВП Хорватії перевищував 12 %, то після 2008 року набув стрибкоподібної тенденції, коливаючись від -10 % до +5 %. Зокрема, у 2013 році ВВП зріс на 2,25 %, проте вже у 2014 році — скоротився на 1,2 %.

Рівень державного боргу, починаючи з 2008 року, також невпинно зростав, при цьому на момент вступу Хорватії до ЄС — взагалі сягнув позначки більше ніж 80 % ВВП. Таке зростання державного боргу пов'язане із збільшенням закордонних фінансових трансфів і кредитів від Міжнародного Валютного Фонду та фондів Європейського Союзу.

Динаміка рівня безробіття у період до 2008 року була позитивною, але починаючи з 2009 його величина почала катастрофічно зростати і станом на кінець 2014 року сягнула позначки 17 %. Починаючи з 2000 років у країні спостерігався спад виробництва у галузях важкого машинобудування, де питома вага робочого населення була чоловічої статі, що в підсумку відобразилось на статевій структурі безробіття — переважали безробітні чоловічого стану. Оскільки спостерігався значний розвиток туристичної сфери, то жіноча стаття була зайнятою у більшому відсотку порівняно з чоловічою.

Соціальним наслідком фінансової кризи в Хорватії стало підвищення рівня бідності, який зростав включно до 2012 року. Водночас, починаючи з 2012 року спостерігалась позитивна тенденція до зменшення цього показника як результат впроваджуваних реформ системи соціального захисту вразливих верств населення та активної державної політики у сфері зайнятості.

Нестабільною також була динаміка інфляційних процесів Хорватії. Індекс цін починаючи з 2008 року скорочувався, а в 2010 році статистичними органами було відмічена цінова стабільність. Втім, уже в 2012 році відбувся новий сплеск споживчих цін до 3,4 %. Надалі спостерігалось їх зниження, і станом на 2014 рік індекс споживчих цін набув від'ємного значення (-0,2). Такі коливання спричиненні затяжною фінансовою кризою та подальшими інвестиціями в економіку Хорватії, що в підсумку дали позитивний результат і стабілізацію цін.

Рівень середньої заробітної плати збільшувався кожного року, і у 2008 році його приріст сягнув максимальної позначки у 7 %. Водночас, надалі спостерігалась тенденція до уповільнення динаміки оплати праці. Станом на 2014 рік темп приросту середньої заробітної плати склав 3,6 %, що

стало наслідком зменшення рівня цін на національному ринку та зменшення індексу споживчих цін.

Вплив євроінтеграційних процесів на соціальний захист населення в першу чергу відобразився через зростання загальних витрат держави. Внаслідок результатом реформування системи соціального захисту та додаткового припливу капіталу з міжнародних фондів щорічно темпи їх приросту перевищували 17,5 %.

Водночас, відбулось зростання загальнонаціонального показника кількості бенефіціантів соціальних допомог. Починаючи з 2006 року і включно до 2012 року, динаміка кількості осіб, що отримували соціальні допомоги, збільшувалась майже на 20—25 тисяч осіб. У 2013—2014 роках спостерігалась динаміка зменшення кількості осіб, що стало наслідком зміни законодавчих вимог щодо отримання соціальних допомог.

Таблиця 1

ОСНОВНІ МАКРОСОЦІАЛЬНІ ПОКАЗНИКИ ХОРВАТІЇ У 2006—2014 РОКАХ

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Приріст реального ВВП, % до попереднього року	—	11,2	19,2	17,2	-11,1	-4,87	4,3	-9,15	2,25	-1,2
Державний борг, % до ВВП	—	36,1	34,4	36	44,5	52,8	63,7	69,2	80,8	85,1
Рівень безробіття, %	—	11,6	9,6	8,6	8,9	11,5	13,3	15,2	16,6	17,1
Рівень бідності, %	19,9	19,3	19	18,9	20,2	20,6	21,1	20,5	19,5	19,4
Індекс споживчих цін, до попереднього року	3,3	3,2	2,9	6,1	2,4	1	2,3	3,4	2,2	-0,2
Приріст середньої заробітної плати, % до попереднього року	—	5,2	5,2	7	2,6	0,6	1,8	0,7	0,7	3,6
Витрати на соціальний захист, % до ВВП	18,5	18,1	17,5	18,7	20,8	20,8	20,4	20,9	21,7	22,5
Кількість бенефіціантів соціальних виплат, млн осіб	1,09	1,11	1,12	1,19	1,17	1,20	1,21	1,22	1,19	1,19

Джерело: складено на основі даних [1; 6]

Отже, євроінтеграційні процеси Хорватії спричинили як позитивні, так і негативні зміни у сфері економічного та соціального розвитку країни, які в узагальненому вигляді представлені у табл. 2.

Таблиця 2

СОЦІАЛЬНІ НАСЛІДКИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ХОРВАТІЇ

Позитивні наслідки	Негативні наслідки
1. Зменшення рівня бідності. 2. Зниження індексу споживчих цін. 3. Приріст середньої заробітної плати. 4. Збільшення витрат на систему соціального захисту. 5. Зменшення кількості бенефіціантів соціальних допомог.	1. Зменшення ВВП. 2. Зростання державного боргу. 3. Зростання рівня безробіття.

Джерело: складено автором

Детальний аналіз антикризової трансформації системи соціального захисту Хорватії в результаті євроінтеграційних реформ показав спрямування заходів уряду країни на підвищення частки приватних коштів у складі загальних фінансових витрат на соціальний захист (табл. 3). Якщо у 2005 році приватні соціальні внески становили 32,5 загальнонаціональних витрат на соціальний захист, то у 2013 році — вже 7,3 %, при цьому частка державних внесків скоротилась за цей період із 65,1 % до 40,2 %.

Система соціального захисту Хорватії є досить розгалуженою та охоплює такі категорії соціальних допомог і послуг, як «хвороби», «материнство», «інвалідність», «старість», «злиденність», «професійні травми та захворювання», «сімейні допомоги», «безробітні», «забезпечення достатніх ресурсів», а також «довгостроковий догляд». Станом на 2008 рік питома вага витрат на соціальні послуги та допомоги за категоріями «хвороби» та «старість» становила понад 50 % від загальних витрат на соціальний захист. Основними проблемами, які спонукали проведення реформи системи соціального захисту Хорватії, були: проблеми організаційно-економічного характеру, зокрема недостатній рівень соціальних виплат, щорічне збільшення кількості бенефіціантів, низька адрес-

ність допомог, стагнація економіки, нерівномірність витрат на виплату соціальних допомог та надання соціальних послуг, а також проблеми управлінського характеру, зокрема заплутана система функцій державних органів і відсутність доступної інформаційної системи.

Таблиця 3

СТРУКТУРА ВИТРАТ НА СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ В ХОРВАТІЇ, %

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Загальні витрати	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Соціальні приватні внески	32,5	32,9	33,3	67,2	63,0	61,4	61,8	60,7	57,3
Загальні державні внески	65,1	64,3	64,5	31,3	34,4	35,8	35,4	36,3	40,2
Інші внески	2,4	2,8	2,2	1,5	2,7	2,8	2,8	3,0	2,6

Джерело: розраховано на основі даних [1; 6]

Щорічне зростання кількості бенефіціантів спричинено історичним розвитком, зокрема після військових подій на території Хорватії за незалежність, наслідком яких стало різке збільшення ветеранів, інвалідів та дітей-сиріт. Наслідками війни стали також значні міграційні потоки населення з Сербії до Хорватії, що призвело до збільшення чисельності жителів. На сьогодні, однією з найчисельніших категорій бенефіціантів системи соціального захисту є представники етнічної групи «Рома», кількість якої різко зросла внаслідок війни [4].

Особливу увагу в процесі євроінтеграційних та антикризових реформ у Хорватії було приділено системі пенсійного страхування. У 2000-х роках у країні функціонувала однорівнева пенсійна система, яка здійснювала поточні виплати, що фінансувалась лише за рахунок державних коштів. Станом на 2000 рік співвідношення чисельності пенсіонерів до платників внесків було 1:1,3. Така несприятлива демографічна пропорція негативно позначилась на пенсійних виплатах, розмір яких не перевищував 40 % середнього заробітку. Неспроможність пенсійної системи Хорватії забезпечувати достатній рівень доходів населення спонукало людей у віці 40—55 років самостійно заощаджувати кошти для подальшого покращення власного фінансового стану в пенсійному віці.

Відтак, однією з вимог ЄС щодо можливого приєднання Хорватії до інтеграційного об'єднання була реформа системи соціального захисту задля вирішення проблем, що загострювались з кожним роком. Ґрунтовні антикризові євроінтеграційні соціальні реформи на державному рівні були розроблені та впроваджені із прийняттям «Проекту модернізації системи соціального захисту» [2], що включали оновлення Закону «Про соціальний захист», та реформу гарантованої мінімальної допомоги (ГМВ). Зокрема, запроваджені реформи передбачали такі інституційні перетворення:

- консолідація громадського управління матеріальними допомогоюми в єдине вікно з метою забезпечення єдиної точки обслуговування бенефіціантів соціальних виплат;
- системне об'єднання та узгодження сертифікації груп інвалідності з метою більш швидкого, прозорого, ефективного процесу надання інвалідності;
- зменшення кількості помилок, рівня шахрайства та корупції в системі соціальних допомог;
- деінституціоналізація категорії «вразливих дітей і дорослих» шляхом збільшення середовища сімейного типу за межами інституцій і удосконалення стандартів догляду для цих груп;
- збільшення кількості спеціалізованих соціальних послуг безробітним та успішне повернення їх на ринок праці;
- пропорційне збільшення соціальних виплат населенню до рівня прожиткового мінімуму;
- централізація урядового порталу соціальної політики у Міністерство соціального захисту та молоді з метою поліпшення адміністративної координації;
- створення спеціальних соціальних центрів — всеосяжна інформаційна система, з метою покращення доступу бенефіціарів до повного переліку соціальних послуг і допомог;
- збільшення пенсійного віку з метою збільшення питомої ваги пенсійних внесків;
- запровадження трирівневої пенсійної системи (введення в дію другого та третього рівнів, що передбачають пенсійні виплати на засадах обов'язкового та добровільного страхування);
- скасування пільгових пенсій державним службовцям і членам парламенту;
- раціоналізація переліку військових пенсій і подальше їх зменшення на 10 %.

Фінансування реформ системи соціального захисту здійснювалось за рахунок коштів зведеного державного бюджету країни, приватних внесків населення, фондів Євросоюзу та Світового Банку. Зокрема, від Світового Банку на реалізацію Проекту модернізації системи соціального захисту було виділено 6030 млн доларів США.

За оцінками Світового банку впроваджені інституційні перетворення у сфері соціального захисту матимуть відчутний позитивний макросоціальний ефект для Хорватії. Зокрема, передбачаються такі очікувані результати:

- зниження особистих приватних витрат на соціальні внески принаймні 15 %;
- зростання частки зайнятих з числа непрацевдатних та інвалідів до у 90 % до 2018 році;
- економія державних витрат на соціальний захист у розмірі 0,5 % від ВВП після запровадження системи єдиного вікна.

Компаративний аналіз досвіду соціальних реформ Хорватії, зумовлених потребами антикризових і євроінтеграційних трансформацій, а також реформ соціального захисту, що здійснюються на сьогодні в Україні, показує їх подібність і наявність спільних заходів. Значна частина змін, що відбуваються у вітчизняній системі соціального захисту упродовж останніх років, також передбачала впровадження страхових принципів і підвищення ролі приватного сектору у фінансуванні соціальної підтримки. Водночас, нерозвиненість і недовіра до офіційного фінансового ринку України поряд із поширеними корупційними та тіншовими економічними схемами економічної діяльності суттєво гальмують розвиток системи соціального захисту на засадах тристоронньої соціальної відповідальності.

Література

1. Бюро статистики Хорватії / Офіційний сайт. [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: http://www.dzs.hr/default_e.htm
2. Міністерство соціальної політики і молоді Хорватії / Офіційний сайт. [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: <http://www.mspp.hr/>
3. Міністерство фінансів Хорватії / Офіційний сайт. [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: <http://www.mfin.hr/en>
4. Рада Європи. Європейський кодекс соціального забезпечення / Офіційний сайт. [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: http://www.coe.int/t/dg3/socialpolicies/socialsecurity/MISSCEO/tables_en.asp#2010
5. Світовий Банк. Хорватія / Офіційний сайт. [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: <http://www.worldbank.org/en/country/croatia/overview>
6. Міжнародна організація праці. SECSOC. Департамент соціального забезпечення / Офіційний сайт. [Електронний ресурс] — Режим доступу до ресурсу: http://www.ilo.org/dyn/ilossi/ssiindic.viewMultiIndic?p_lang=en&p_indicator_code=E-4a&p_geoaid=1003&p_geoaid=191

УДК 338.23

**Марія ЦИБУЛЕНКО,
Ірина МАНАЄНКО ***

АНТИКРИЗОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ЗА СПАДУ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ НА ЗОВНІШНІХ РИНКАХ

АНТИКРИЗИСНОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ ПРИ СПАДЕ ДЕЛОВОЙ АКТИВНОСТИ НА ВНЕШНИХ РЫНКАХ

CRISIS MANAGEMENT OF UKRAINE'S ECONOMY UNDER THE CONDITIONS OF FOREIGN MARKETS DOWNTURN

***Анотація.** У статті розкрито суть антикризового регулювання, важливість його здійснення в сучасних умовах, особливо під час спаду ділової активності на зовнішньому ринку, представлено заходи щодо реалізації даної політики з боку державних органів України.*

***Аннотация.** В статье раскрыта суть антикризисного регулирования, важность его осуществления в современных условиях, особенно в период спада деловой активности на внешнем рынке, представлено меры по реализации данной политики со стороны государственных органов Украины.*

***Abstract.** The article reveals the essentiality of crisis management, the importance of its implementation in the present conditions, especially during the downturn in the foreign market, presented measures to implement this policy on the part of the Ukraine.*

У наш час розвиток економічного життя країн світу визначається регулюючим впливом держави. Остання має спрямовувати всі свої зусилля для забезпечення стабільного росту всіх галузей господарства, усіх сфер, що торкаються економічного середовища, яке враховує тенденції ділової активності на зовнішньому ринку.

* **ЦИБУЛЕНКО Марія Олександрівна / Марія Цибуленко / Mariia TSYBULENKO** — студентка НТУУ «Київський політехнічний інститут», e-mail: mashulyk@ukr.net

МАНАЄНКО Ірина Миколаївна / Ирина МАНАЕНКО / Irina MANAYENKO — к.е.н., старший викладач кафедри менеджменту, НТУУ «Київський політехнічний інститут», e-mail: verholiyad@ukr.net